

י. אסור שיהא דבר חוצץ בין הכלי למים, לפיכך לא יאחזנו בחזקה בשעת טבילה אלא יהיו ידיו רפויות כדי שיגיעו המים לכל המקומות. וכן צריך להסיר כל דבר הדבוק בכלי שאינו רוצה בו, החוצץ בינו לבין המים (ע' יו"ד שם סעיף יג וס' רב).

יא. אין מטבילין כלים בשבת וביום טוב, ואם לא הטביל קודם לכן וצריך לכלים – ישאל לחכם (או"ח שכג,ו; יו"ד קכ,טז).

יב. נתינת כלים במתנה לאדם שידוע שלא יטבילם – כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"ב יו"ד תו), שמן הדין יש להקל. ויש מקום להטבילם גם אם התוית דבוקה על הכלי מאחוריו, שיש לומר שאינו חוצץ הואיל ואין רגילים להקפיד עליה. ובמקום אחר נראה מדבריו (בח"א תנב) שאין להתיר אלא בצירוף ספק שמא לא ישתמש בו, כגון בכלי כסף העשוי לנוי וכדומה.

טעמו לצדד להתיר, מפני שיש למקבל כלים אחרים והרי זה כמושיט יין לנוזר שיש לו יין מזומן. ואף כי אסור מדרבנן לסייע לעבירה, יש לסמוך על דעת הש"ך והדג"מ שבעברייך במזיד – אין איסור זה. וע' לעיל ו יש לומר שב'תינוק שנשבה' חזר דינו כשוגג ומוטעה ואסור להכשילו. אך שמא יש לומר לפי שאין האיסור מזומן כלל עתה אין איסור, וכנותן כלי בישול או רכב למי שידוע בו שמבשל ונוסע בשבת. וע' במובא לעיל ו, טו:
שוב ראיתי שדן בזה הגרשז"א זצ"ל (במנחת שלמה לה,ב) וצידד להתיר אך לא הכריע בהחלט. ע"ש.

*

כל שתשמישו בצונן – שלא נתחמם היצר הרע, שחטא בשגגה ולא בודון – טהרתו בצונן. וכל שתשמישו בחמין – אין לו טהרה אלא בהתאמצות והתחממות. ויש אחר שאין לו תקנה אלא בשבירה (עפ"י עקדת יצחק שמיני נט. וע"ע תולדות יעקב יוסף תצא עה"פ ויתד).

דף עו

'גזירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא' – אבל על המאכל שנתבשל בה – לא גזרו, כי המאכל לא בלע איסור מעולם שהרי נפלט לתוכו איסור פגום. לא כן הקדרה, היה בה איסור גמור מתחילה (תוס' ורא"ש).

[סברא זו טעונה באור; מה חילוק יש בין הקדרה למאכל, והרי אינו אוכל את הקדרה עצמה, וכשמבשל בקדירה הלא המאכל שנתבשל בה נכנס אליו מתחילה טעם פגום.

ויש לומר שהחילוק הוא שבקדרה יש גזירה שאם נתיר לבשל בה כשהטעם פגום, יבוא להתיר לבשל גם בבת יומא. משא"כ במאכל אין לגזור כי יבינו ההבדל בין נכנס מתחילה שבח לבין נכנס מתחילה פגום. ונראה שזו כוונת התוס' שבקדרה נכנס טעם משובח ולכן שייכת גזרה. מהגרז"נ גולדברג שליט"א. ע"ע בספר אמרות טהורות לגר"ד וולפסון פסחים סי' כט הערה 5].

טעם נוסף; אין לגזור על תבשיל שבושל בכלי שאינו בן יומו משום תבשיל שנתבשל בכלי בן יומו, כי אין זה שכיח לבשל בקדירה בת יומא, והלא אפילו בשאינה בת יומא אסור לבשל. לא כן לענין הקדירה, אם תתיר לבשל בה כשאינה בת יומא יבוא לבשל בה כשהיא בת יומא (רא"ש).

והנה לפי הטעם הראשון, אם תחילת בליעת הקדירה היתה בדבר שטעמו פגום – הקדירה מותרת כדין המאכל. כן כתב הג"ר גדליה לפשיץ בהגהותיו. וכן כתבו כמה פוסקים בבאור דברי השלחן-ערוך (יו"ד צה, ד) שאם הניחו אפר במים חמים, לא נאסרה הקדירה מאיסור שבושל בה עם המים והאפר – מפני הטעם הפגום של האפר. (וכמו שהרחיב היריעה בשו"ת יביע אומר ח"ו יו"ד יא, ד. וע"ע ברכת מרדכי ח"ב ה, ה).

יש לעיין בדברי הראשונים, שלכאורה יש הבדל פשוט בין הקדירה למאכל, שהקדירה היא לכתחילה שהרי בידו להגעילה, ואילו המאכל אין לו תקנה.

ונראה שלכך לא כתבו חילוק זה, כי אם כן היה להתיר בכלי חרס שאין לו תקנה אלא בשבירה [והלא כאן דיברו בקדירה, וסתם קדירה שבש"ס של חרס היא כמבואר בכ"מ, ועליה אמרו שגזרו בשאינה בת יומא. וכן מבואר בחולין קיא: שכלי חרס צריך שבירה גם בשאינו בן יומו. וע"ע תוס' פסחים ל. ד"ה לשהינהו; שער המלך חמץ ומצה כה, כה.

וע' בפתחי תשובה קכא, א; אגרות משה יו"ד ח"א מג, א]. ולכך כתבו התוס' חילוק אחר. ואמנם מפשט דברי התוס' יש ללמוד שבמאכל התירו אף לכתחילה. אך יש שכתבו שהמים שהגעילו בהם אסור להשתמש בהם לאכילה, מפני שאין בזה הפסד – הרי שלא התירו פגום רק בדיעבד. [נמצא לדעה זו שלפי האמת יתכן ושתיהן הסברות קיימות; כל שבלע איסור מתחילתו לא הותר כלל, וכל שבלע מתחילתו הותר לא הותר אלא בדיעבד. ולפי זה אף אם הניחו אפר במים בשעת הבליעה – יתכן והכלי צריך הגעילה] (עפ"י הגר"ג גולדברג שליט"א).

לפי סברת הרב דלעיל י"ל שאפילו אם מתירים נט"פ באכילה לכתחילה, בקדירה לא חילקו חכמים ואסרו גם אם נבלע מתחילה טעם פגום, כיון שאנשים לא יבחינו בדבר ויבואו להתיר בליעה בת יומא. משא"כ במאכל שלעולם נכנס בו טעם פגום מתחילה, אין חשש תקלה.

'אלא אמר אביי יגיד עליו רעו... אמר ליה רבא אי הכי...' – בארבעה מקומות בש"ס מצינו פירוש דברי התנא בדרך זו של 'גיד עליו רעו' (כאן, ביבמות לא: ב"מ לא. וב"ב יט.) – וכולם אביי אמרם, ובכולם הגיד עליו רעו, רבא, להקשות על הסבר זה. וע"ע במצוין בסוטה ח על שיטת רבא בהרבה מאד מקומות, שנחלק על אביי בשל קושי לשוני.

(ע"ב) 'כי הא דמר יהודה ובאטי בר טובי הוה יתבי קמיה דשבור מלכא...' – ע' בספר דובר צדק (עמ' 87-86) – קישור תחילת המסכת עם סופה, בענין בירור וגילוי ההבדלים שבין ישראל לעמים. והנה קטע מדבריו:

'...וכדמסיים מסכת עבודה זרה בעובדא דר' יהודה ובאטי בר טובי, שנתברר ביניהם מי הוא משרשא וגזעא קדישא דישאל ומי לא. והבירור היה על ידי שבור מלכא, כמו שאמרו (בריש המסכת) מכם ובכם יבואו ויעידו, כנ"ל. והבירור היה 'אדכר מאי עבדת באורתא' – כמו דאת אמר 'ואמונתך בלילות' – רצה לומר בעת ההעלם אז הבירור... (ע"ש שעיקר הבירור בין ישראל לעכו"ם הוא במידת האמונה והבטחון שישראל בוטחים בקונם בעת הגלות ותוקף הצרות דייקא, וזה ענין מצות סוכה – החסיון בהש"י, שהאומות בועטים ויוצאים, ואילו ישראל אינם מבעטים, וכמו שנתבאר בתחילת המסכת. ויש בירור נוסף ביצרא דעריות, כלומר במידת הגבורה בכבישת היצר, ובירור זה כנגד העבדים שהם במדרגה עליונה יותר מעכו"ם).

וידוע כי בכל ענין מתחלתו וסופו מובן שכולו כן... וכל מסכת עבודה זרה הוא לברר הבירורים וההבדלים שבין ישראל לעכו"ם, ולכך היא חמשה פרקים נגד חמשה חומשי תורה, שהתורה היא המבדלת ומבררת...!

א. כלים שנשתמש בהם הגוי, צריך לסלק מהם את האיטורים שדבוקים בהם ושבולע בתוכם. כדרך שימושם כן דרך פליטתם; בצונן בחמין או באש – כל כלי כפי שימושו הרגיל.

לאחר הגעלת הכלי ברותחים, נהגו לשטפו בצונן (עתוס' עו. ורא"ש).

מלבד זאת, כלי סעודה הניקחים מן הנכרי, חדשים או ישנים – צריך לטבלם במקוה מים של ארבעים סאה. ודוקא כלי מתכות והדומה להם, כגון כלי זכוכית שיש להם תקנה בהתכה כאשר נשברו.

כלי חרס המצופים באבר; נחלקו אמוראים האם דומים לכלי מתכות אם לאו. והסיקו להלכה להצריכם טבילה ככלי מתכות.

דוקא אם מצופים בצד הפנימי שבו משתמשים עם האוכל, אבל המצופה בצד האחר, וכן כל כיו"ב שיש בו מתכת בחלק שאין משתמשים בו עם האוכל, אפילו הוא מעמיד הכלי – אין צריך טבילה (תוס'. וע' שו"ע יו"ד קכו, ובהגר"א). ויש חולקים (ע' מרדכי; ש"ך סק"ב) מפני שהולכים אחר המעמיד.

שאל מן הנכרי – אין צריך טבילה (ולפלוט האיטורין שבלעו – ודאי צריך).

מישכן לו הנכרי כלי – ספק.

א. כתבו התוס' שיטביל ללא ברכה. והרמב"ם פסק לקולא (וער"ן וש"פ).

ב. ישראל ששאל כלי מישראל חבירו שקנה מן הנכרי – צריך טבילה (תוס' בשם רבנו שמואל).

ג. הנותן כלי לאומן נכרי, אפילו למ"ד אומן קונה בשבח כלי – אין צריך טבילה, שאין נקרא שם הנכרי עליו. וכן הממשכן כלי לנכרי והחזירו – אין צריך טבילה (תוס'). וי"ח.

ד. כתבו התוס' שאפשר להגעיל אחר הטבילה. ויש חולקים ומצריכים להפליט האיטור תחילה ורק אח"כ מועילה הטבילה. ויש מקלים בכלי שאינו בן יומו, שאם הטבילוהו קודם להגעלה – מותר לכו"ע (דגול מרבה יו"ד קכא. וע' תשובות והנהגות לגר"מ שטרנבוך שליט"א ח"א תמח; שבט הלוי ח"ו קטו, ג).

ב. עבר ונשתמש קודם ההכשר; אם לא נשתמשו בכלי באותו יום, וכך הם סתם כלים, למאן דאמר נותן טעם

לפגם מותר – לא נאסר המאכל. ולמ"ד נותן טעם לפגם אסור – אסור.

א. הלכה כמאן דאמר נותן טעם לפגם מותר. ונחלקו הראשונים כשעבר ובישל במייד, האם אסור לו ולכל מי שנתבשל עבורו אם לאו.

ב. אם הפליט האיטור מן הכלי ולא הטבילו, יתכן שלדעת האומר נותן טעם לפגם אסור, גזרו גם בזה שהמאכל אסור. כן צדדו בתוס'.

דף עו

קלה. א. כלי בישול של איטור שלא נשתמשו בהם כל אותו היום, מה דינם ומה דין המאכל שבושל בהם?

ב. שיפורד ואסכלא של נבלות וטריפות – כיצד הכשרן? ומה הדין בכלי קדשים?

ג. כיצד מגעילים יורה גדולה?

ד. כיצד מכשירים סכין של איטור?

א. כלים שבישלו בהם איטור טעונים הגעלה, בין שהיו בני יומם בין שלא היו בני יומם. ואפילו למאן דאמר נותן טעם לפגם מותר והרי נפגם הבלוע מאתמול – גזרו חכמים משום כלים בני יומן.

כתבו התוס' שכלי בן יומו שבלע איטור אין להגעילו אלא בששים, משום פליטת האיטור במים שחוזרת ונבלעת בכלי. ויש חולקים.

עבר ובישל בקדירה שאינה בת יומא ללא הגעלה, נחלקו תנאים האם המאכל מותר דיעבד היות והבלוע מאתמול נותן טעם לפגם אם לאו. (ושונה זה מדין הקדירה שלדברי הכל גזרו עליה להגעילה, כי במאכל לא נבלע איסור מעולם, משא"כ הקדירה שהיה בה איסור גמור בתחילה (תוס' וערא"ש).

גדר קדרה שאינה בת יומא – שלא בישלו בה כל הלילה (רש"י ור"ת). ויש אומרים עשרים וארבע שעות (ר"י ועוד. וע' שערי דורא סוס"י פה; שו"ת מהרי"ל קנז, יד).

וכתב הר' ברוך (בספר התרומה) שקדירה שאינה בת יומא שאמר, היינו שלא נשתמשו בה כלל ביום האחרון, אף לא במים [חמים], שאם כן חזרו המים ונאסרו משום 'חתיכה נעשית נבלה' [כיון שאין בהם ששים כנגד הכלי]. ודוקא בכלי שבלע איסור אבל בלע התר, כגון כלי בשר שבלע חלב או להפך – אין צריך להקפיד אם הוחמו בו מים וכד' (עתוס').

ב. שפוד ואסכלא שצלו בהם בשר אסור – מלבנם באור. [לפירוש אביי – צריכים גם הגעלה בנוסף לליבון. ורבה הקשה על דבריו].

צריך ללבנם עד שתשיר קליפתם. ובירושלמי אמרו: עד שיהו ניצוצות ניתזין. וכ"כ הטור.

של קדשים – אי אפשר להשתמש בהם לקדשים למחרת [ובשלמים – לאור מחרתיים], משום שהבלוע בהם נעשה 'נותר' והרי הוא נפלט בבשר, אלא צריך הגעלה בחמין (כפשטות המשנה בובחים).

ומה טעם ששונה זה משאר איסורין – משום דהתיירא בלע (רב ששת ורב אשי). או מפני שימושם התדירי נוחים הם להגעיל (רב פפא).

ולדברי רבא הטעם הוא משום שכל יום ויום נעשה גיעול לחברו. ודוקא אם נשתמש בהם לשלמים ביום שנשתמש בהם לחטאת, שהשלמים מפליט את הבלוע מהחטאת, וכשנפלט הבלוע מהשלמים בשימוש שלמחרת, עדיין אינו אסור משום 'נותר', שהרי שלמים נאכלים לשני ימים.

ואביי פרש שצריכים גם ליבון וגם הגעלה. ורבה הקשה על דבריו.

לאחר ההגעלה צריכים הכלים מריקה ושטיפה במים, ככתוב. (ע"ע בובחים זו).

ג. הגעלת יורה גדולה; ממלאה במים ומרתחים. וכדי להגעיל גם את שפתה, צריך להקיף שפתה בעיסה מסביב, כדי שהמים הרותחים יעלו על גדותיה.

כתב רשב"ם (מובא בהג"א): 'אנו רגילין ליתן אבן לתוך היורה, והמים נשפכין על שפת היורה לכל צדדין'.

ד. הכשרת סכין של איסור; לאכילת צונן – שפה ונועצה עשר פעמים בקרקע. ודוקא בסכין יפה שאין בה גומות (רב כהנא).

א. הנעיצה צריכה להיות בקרקע קשה, אך לא קשה יותר מדאי. ויש להחמיר עשר פעמים דוקא (תוס'). ויש חולקים. וי"א שאין צריך אלא או שיפה או נעיצה (רא"ש).

שפשוף הסכין בספוג בעל סיבים קשיחים, כמוהו כנעיצה בקרקע קשה (עפ"י פוסקים).

ב. כשיש בסכין גומות – צריכה ליבון, שהגעלה אינה מועלת לשמנונית שבגומות אלא לבלוע

שבה (הר' אלחנן בפירוש הירושלמי).

בא לאכול בה רותח – לפרש"י צריכה הגעלה ברותחין. ולתוס', אם בלעה איסור (לאפוקי התר, כגון לענין בשר בחלב. ר"ת) – צריכה ליבון. ונחלקו ר"ת וריב"א האם גם סכין קטנה שבדרך כלל אין שימושה בהפיכת בשר ע"ג גחלים, טעונה ליבון או דיה בהגעלה ונכשרת בכך.

בריך רחמנא דסייען